

KÖNYVISMERET HÁZIDOLGOZAT

100 éves a Nyugat

A Petőfi Irodalmi Múzeum jubileumi kiállításáról

Készítette: Gász Boglárka

Konzulens: Buda Attila

PPKE Kiadói szerkesztő I. évfolyam

Budapest, 2008. május 27.

100 éves a Nyugat – A Petőfi Irodalmi Múzeum jubileumi kiállításáról

A Nyugat folyóirat indulásáról és működéséről nem csupán azért kell és érdemes emlékeznünk és együtt gondolkodnunk, mert a huszadik század kiemelkedő esztétikai, ösztönzési elveket képviselő és irodalmi lapja volt, hanem azért is, mert a művészeti-irodalmi közgondolkodás és esztétika modern alapkövét tették le szerkesztői, szerzői. A legfontosabbnak – a szakirodalomban szakszerűen elemzett és leírt irodalomtörténeti jelentősége mellett – azt tartom a Nyugat kapcsán, hogy kutató-befogadó, minden újra nyitott szemlélete az esztétikumra, az értékre figyelt elsősorban, az irodalom megújítása és autonómiája felett őrködött.

A Petőfi Irodalmi Múzeum ünnepi tárlata nagy mennyiségű forrásanyagot, képet, tárgyat mutat be hagyományos és interaktív formában egyaránt. Mindössze négy teremben koncepciózus, a részleteket és a fő vonalakat egyaránt hangsúlyozó kiállítási anyagot tekinthet meg a látogató, lehetősége van a Nyugat kapcsán egy-egy területet mélyebben is megvizsgálni, megismerni, hiszen az egyes termekben elhelyezett elektronikus gyűjtemények olyannyira sokrétűek és tartalmilag bőségesek, hogy érdeklődésünknek megfelelően elmélyülhetünk egy-egy témában.

Az első terem anyagai Rippl-Rónai és a Nyugat szerzőinek és szerkesztőinek kapcsolatát, közös művészetfilozófiáját tárják fel a festő képeivel összhangban. Fontos, hogy nem csupán a nyugatos szerzők, szerkesztők portréi kaptak helyet a szobában, hanem Rippl-Rónai önarcképe is. A folyóirat alapvetéseit, művészetszemléletének fő vonásait, célkitűzéseit is megjeleníti e terem anyaga.

A második terem kávéház és szerkesztőség, ahol a látogató leülhet, faksimile kiadásokat böngészhet, egy asztallapba beépített interaktív képernyő segítségével a Nyugat Könyvkiadó történetét, kiadványait ismerheti meg, megkeresheti a folyóirathoz kapcsolódó fővárosi helyszíneket, kávéházakat. Látható és tapintható minden: egy másik asztalhoz ülve egy-egy Nyugat, illetve Ugat számot lapozhatunk, belepillanthatunk a szerkesztőségi írógép mellett hagyott, cetlikre firkantott üzenetekbe, s könyvespolcon pedig a kiadó köteteit láthatjuk.

Az anyag külön érdeme, hogy nem kizárólag a folyóirat tartalmára, az abban megjelent írások jelentőségére épít, hanem könyvtörténeti, könyvművészeti, összességében könyvészeti szempontból is bemutatja a folyóiratot és a könyvkiadó termékeit abban a szellemben, hogy a sokat elemzett belbecs mellett a kulcsin sem kevésbé jelentős és koncepciózus. E koncepciózuság és ezen alapvetések természetesen nem úgy értendők, hogy a könyvkiadó minden kiadványa, címlapjai és kivitelezése egységes jelleget és képet mutat. Teljesebb kép, afféle kiadói program ismerhető meg az itt elhelyezett anyagokból, ami nem csupán kötet címekre, tartalmi elemekre épül, hanem a könyvek megtervezése és kivitelezése is jelentős szerepet kap. Az európai könyvpiar tükrében korántsem új a Nyugat Kiadó köteteinek külleme, azonban a hazai tipográfia és kivitelezés szempontjából még annak fényében is újdonságot jelentett, hogy a magyar nyomdák még ekkor sem tartottak lépést a nyugat-európai betűművészettel, technikai felkészültségük kevésbé modern, így a

belívek képe gyakran alig különbözött más kiadványok lapjaitól. A Nyugat Kiadó szerkesztői, munkatársai, az irodalom iránt érdeklődők kávéházakban angol, német, francia újságokat lapozgattak, s felismerték, hogy a szöveg olvashatósága mellett a szöveg, az illusztrációk, a címlap és a belső oldalak stílusjegye is fontos. Ugyan egyértelmű a szecessziós könyvművészet ihletése, azonban annak egyedi, bibliofil jellegét mindennapi, sokszorosítható formába öntötték (természetesen ez nem hazai vívmány, sőt nyugaton az 1900-as évekre a tipográfia modernizálásával egyre kisebb lett a címlap díszítésének szerepe, egyre több lehetőség nyílt a tipográfiai egység és változatosság megvalósítására). A címlapok jó részére (melyeket többek között Falus Elek, Lesznai Anna, Gara Arnold, Kozma Lajos terveztek) jellemző a szecesszió ihletése: növényi motívumok, ornamentikus formák, népművészet inspirálta stilizáltság. Azonban a szecesszió egyedi, alacsony példányszámú, gyakran kézzel is megmunkált könyvművészeti koncepciója e könyvek esetén nem érvényesül. A kor drága, nagyalakú, keménytáblás könyvei helyett a Nyugat Kiadó kötetei kicsi, könnyen kézbevehető puha fedelű, mindennapi olvasásra teremt, megfizethető, ám igényesen kivitelezett könyvek voltak.

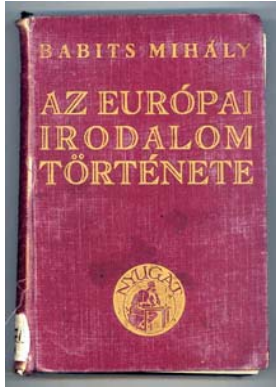
A kiadó kiadványai között szép számmal találunk szecessziós díszítőelemeket tartalmazó borítókat, például *Ady versgyűjteményt*, illetve a *Ki látott engem?* kötetet, Csáth Géza *Délutáni álm* című kötetét, Tóth Árpád *Hajnali szerenádját*, Bródy Áz *árva Mariska napjai*, Móricz *Az Isten háta mögött* kötetét.

Ezek mellett olyan borítókkal is találkozhatunk, melyek csupán kétszínnyomásúak és csak a tipográfiával játszottak a tervezők, így *Osvát Ernő Összes írásai* vagy *Karinthy 100 humoreszkje*, tanulmánykötetek és monográfiák.

A legtöbb kötet papírborítóval készült, azonban egy-egy munka textilkötésben jelent meg, így Babitstól *Az európai irodalom története*.

Az érintőképernyős elektronikus adattárban nem csupán az összes a kiadó által megjelentetett mű címét találjuk meg, hanem a Nyugat kiadó megalakulásáról, működéséről, történetéről is tájékozódhatunk. A Nyugat idejében nem volt általánosan jellemző, hogy egy folyóirat mellett könyvkiadó is alakult. A kiadó története nem kevésbé volt nehéz és viharos, mint egy mai magyar kis könyvkiadó, anyagi háttérét is szinte évről évre át kellett szervezni, újra kellett gondolni, emellett belső viták, összetűzések is alakították történetét. Rendkívül tanulságos összefoglaló ez a könyvkiadó gazdasági-tulajdonosi háttéréről is, különösen azért, mert a Nyugat könyveket elsősorban esztétikai, azon belül is a címlapokat alkotó művészek munkáinak szemszögéből vizsgálták korábban. A kiadó 1910 és 1949 közti (a kiadónál ez idő alatt 412 kötet jelent meg: magyar és világirodalom, tanulmánykötetek, monográfiák) működése kísértetiesen hasonlít egy mai könyvkiadó helyzetére: folyamatos átalakulás, a kötetek megjelentetésére nehéz előteremteni a forrásokat, a könyveket kevéssé vásárolja az olvasóközönség, mint az várható volna, időről időre felhalmozódik a deficit, sok könyvsorozat ötlete, amiből végül kevés indul el a megvalósulás útján.

Megrendelem — s az érte járó össze-
get egyidejűleg beküldöm — utánvétellel
— bizományos által:

Név: .....

Lakhely: .....

Név:

..... Ignotus verséből (füzve)	K 4—
..... Ignotus verséből azimozott amateur-példány, selyem kötésben	» 25—
..... Ignotus novellái (füzve)	» 4—
..... Ignotus novellái amateur-példány (hollandi papíron, különleges kötésben)	» 20—
..... Babits Mihály: Recitativ. (Versek) füzve	» 4—
..... Babits Mihály: Recitativ. (Amateur-példány)	» 20—
..... Babits Mihály: Irodalmi problémák	» 5—
..... Kaffka Margit: Az élet útján. (Versek) füzve	» 4—
..... Kaffka Margit: Az élet útján. (Amateur-kiadás)	» 25—
..... Kaffka Margit: Két nyár. (Regény)	» 250—
..... Móricz Zsigmond: Szegény emberek. (Elbeszélés- lések, füzve)	» 460—
..... Móricz Zsigmond: Szegény emberek. (Amateur- kiadás)	» 20—
..... Móricz Zsigmond: Karak szultán. (Novellák)	» 250—
..... Barta Lajos: Szerelem. (Színmű)	» 250—
..... Barta Lajos: Az élet árca. (Novellák)	» 4—
..... Lengyel Géza: Balkán	» 250—
..... Teresztyák Józsi Jenő: Viszontlátásra, drága. (Regény)	» 250—
..... Barbey d'Aurevilly: A karmazsin függöny. (El- beszélés)	» 250—
..... Fenő Miksa: Casanova	» 250—
..... Szomorú Dező: Az élet dala. (Novellák)	» 250—
..... Tóth Árpád: Lomha gólyan. (Versek)	» 3—
..... Schöpfung Aladár: Magyar írók	» 4—
..... A Nyugat új könyve: kötet, tokban	» 15—

(A nem kívánt törlendő.)

Pálma nyomda, Budapest, 915. 40179.

Megrendelő a Nyugat Könyvkiadó kötetéhez

A Nyugat és a Nyugat Könyvkiadó irodalomtörténeti, szellemi és kulturális jelentősége óhatatlanul azt a tisztelettelű benyomást kelti, hogy ebben a korszakban a kultúra és irodalom befogadása az egész magyar társadalom igénye és sajátja volt,

s hogy a folyóiratot és a könyvet kiadó társaságok dolga nem volt egyéb, mint a magas esztétikai minőség képviselete és az ahhoz való ragaszkodás. A könyvtörténeti anyag bősége is erősíti e feltevést, hiszen tartalmilag és küllemükben is rendkívül igényes kötetek láttak napvilágot. A kiállítás nagy erényének tartom, hogy e megközelítéstől el mer rugaszkodni, s bemutatja a könyvkiadás mindennapi nehézségeit, a gazdasági hátteret, esetleges ellentéteket is a nagyszerű és hatalmas könyvészeti anyag mellett. Ezen információk megismerésével egy élő, működő, a minőséget szem előtt tartó, ám anyagi problémákkal küzdő, folyamatosan változó Nyugat Kiadót ismerhetünk meg, s könnyen összevethetjük egy mai kis szépirodalmi könyvkiadó működésével és lehetőségeivel.

A harmadik teremben karikatúrák, a Nyugatot ostromozó gúnyrajzok és versikék, fotók, levelek, a nagy szerzők szerkesztők személyes tárgyai, emlékei jelennek meg. Komoly portrék és karikatúrák, a Nyugat gárdájának önróniája az Ugat mellett, Ady kalapja, Babits bombasújtotta írógépe, Móricz csizmája, Kosztolányi fotóalbuma, Osvát cigarettatárcája, Füst Milán naplőfüzetei... megannyi személyes tárgy a lap nagyjainak plakátméretű fotográfiái és élettörténete mellett.

Az utolsó szobában a társművészetek állnak a középpontban, hiszen a Nyugatban az irodalom és az irodalmi kritika mellett a zene-, film-, színház- és képzőművészet is megjelent, s természetesen a világirodalom. Egy hatalmas „családfa” ábrázolja azon külföldi szerzőket, akikre hivatkoztak, akikről írtak a Nyugatban: Shakespeare-re 1365, Goethére 1064 utalást jelez a mozaik, ám a hivatkozott szerzők között szép aránnyal foglal helyet Poe (470), írtak O’Neillről, Mauriacról, Whitmanról, Brechtről, Horatiusról egyaránt.

A színikritikák, színészportrék mellett érdekesség, hogy egy ideig működött az Írók Színháza, majd az Írók Bemutató Színháza, majd később ezek költséges volta miatt csupán a felolvasások maradtak. Ahogy e lehetőség adott csak ma is az alkotóknak, az igazán fiatal magyar dráma egyetlen repertoárban sem szerepel.

Egy-egy kritikát a helyszínen el is olvashatunk, a zenék meghallgathatóak, folyamatosan peregnek filmrészletek, megtaláljuk Bartók Allegro barbarójának kottáját.

A PIM különleges ötlettel is előállt a százéves évforduló kapcsán: a kiállítással egy időben elindítottak egy internetes játékot, ahol bárki összeállíthatja a maga ünnepi számát és címdoldalát, válogathat a tartalomból. A legtöbb beválogatott műből az eredeti tipográfia alapján karácsonyi szám készül majd. Személy szerint remélem, hogy sikerül ezt megvalósítani, hiszen igazán tartalmas, igényesen összeállított, egy pillanattal sem száraz és unalmas kiállítást valósítottak meg a készítők, csupán a kiállítás anyagának katalógusát hiányolom.

Végezetül álljon itt a Nyugat-könyvtár reklámszövege, 1910-ből, aktuális: *„Európai színvonalú magyar irodalmat teremteni, szóhoz juttatni mindazokat a törekvéseket – tekintet nélkül politikai hitvallásukra –, melyekben érdekes írói egyéniségek művészi formában nyilatkoznak meg, egyszóval esztétikai kultúránkat fejleszteni.”*